

салося : «... зате певні ми того, що не будемо чека-ти аж 25 літ, щоби викинути за Прут ваші галиційські стерва, коли не зміните своєї господарки...».¹² Статті «Православної Буковини» викликали бурю протестів. Проти них різко виступили чернівецькі газети «Каменярі», «Україна». Показово, що й «Народний голос» та «Нова Буковина» відмежу-валися від автохтонного видання. Засудили ідейну спрямованість «Православної Буковини» львівське «Діло» та київська «Рада». «Православна Буковина» протрималася всього півроку і безслідно щезла, переконливо довівши, що автохтонство не може мати серйозної підтримки в українській громадськості Буковини.

Таким чином, напередодні Першої світової війни в середовищі української еліти Буковини домінували загальноукраїнські ідеї. Спроби використати хибні автохтонні настрої для задоволення амбіцій окремих політиків закінчилися провалом.

Підводячи підсумок, варто зауважити, що незважаючи на суттєві особливості, перераховані вище, в цілому українська еліта Буковини формувалася за традиційними принципами елітотворення, характерними для недержавних народів Центральної Європи. На початок ХХ ст. за всіма параметрами вона сформувалася як потужна передова частина українського суспільства, яка впевнено відстоювала інтереси українців краю.

¹ Österreichische Statistik. – Wien, 1902. – Bd. LXIII. – Heft 3. – S.130–131.

² Вестник законов державных (Відень). – 1867. – №142. – С.113

³ Tafeln zur Statistik der österreichischen Monarchie für die Jahre 1849-1851. – Wien, 1856. – Tafel 14. – S.51; Österreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. 1913. – Wien, 1914. – S.342.

⁴ Гарас. М. Ілюстрована історія товариства «Українська школа» в Чернівцях. – Чернівці, 1937. – С. 98.

⁵ Буковина (Чернівці). – . – 1895. – 8 жовт.

⁶ Шематизм клира греко-католической епархии Станиславовской на рок божій 1893. – Станиславов, 1892. – С.160-161.

⁷ Чернівецький національний університет ім. Ю.Фельковича. Імена славних сучасників – К.: Світ успіху, 2005. – С. 17.

⁸ Державний архів Чернівецької області. – Фонд 3. Буковинська крайова управа. – Оп.1. – Спр.8148. Статистичні дані державних закладів Буковини про наявність в них службовців із зазначенням національності. – Арк. 30.

⁹ Державний архів Чернівецької області. – Фонд 3. Буковинська крайова управа. – Оп.1. – Спр.10526. Рішення загальних зборів українських студентів в м. Чернівці. 1909 р. – Арк. 3-4.

¹⁰ Буковина. – 1909. – 2 черв.

¹¹ Каменярі. – 1909. – 10 липня.

¹² Православная Буковина. – 1913. – 12 січня.

Александр ДОБРЖАНСКИЙ
(Черновцы)

**ФОРМИРОВАНИЕ УКРАИНСКОЙ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭЛИТЫ
НА БУКОВИНЕ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ
XIX – НАЧАЛЕ XX ст.**

В статье проанализированы особенности формирования украинской элиты Буковины второй половины XIX – начала XX ст. Охарактеризованы социальные группы, из которых наиболее активно рекрутировались представители украинской элиты края. Особое внимание уделено идейным убеждениям, господствовавшим в среде украинской элиты, внутренним противоречиям относительно того, каким должно быть будущее украинцев Буковины.

Ключевые слова: Буковина, украинская элита, национальное движение, С.Смаль-Стоцкий, Н. Василько, Е.Попович, элитология.

Oleksandr DOBRZHANSKYI
(Chernivtsi)

**FORMATION OF THE UKRAINIAN
NATIONAL ELITE IN BUKOVYNA
(LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES)**

The author analyzes peculiarities of Ukrainian national elite formation in Bukovyna in the second half of the 19th – early 20th centuries. The social groups which actively produced the representatives of the Ukrainian elite in Bukovyna are characterized. Particular attention is paid to ideological beliefs that prevailed among the Ukrainian elite, internal about the future of Ukrainians in Bukovyna.

Key words: Bukovyna, Ukrainian elite, national movement, S. Smal-Stotskyi, M. VAsylko, O. Popovych, elitology.

УДК 94(477)

Василь БОТУШАНСЬКИЙ,
Олег БОТУШАНСЬКИЙ
(Чернівці)

**ІМ'Я ХУДОЖНИКА МИКОЛИ ІВАСЮКА
НА СТОРІНКАХ БУКОВИНСЬКОЇ ПРЕСИ
(1886-1902 рр.)**

У статті зроблено огляд і дано коротку характеристику матеріалів буковинської преси за 1886-1902рр, у яких йшлося про навчання у художніх академіях Відня та Мюнхена й початки діяльності як художника Миколи Івасюка, уродженця Буковини. Підкреслено значення цих матеріалів для вивчення життєвого і творчого шляху митця.

Ключові слова: Микола Івасюк, Буковина, Чернівці, Відень, Мюнхен, навчання, академія,художник, допомога, сейм, картина.

Життя і творчість визначного українського художника і громадського діяча, уродженця м. Заставна на Буковині Миколи Івановича Івасюка (1865–1937) у значній мірі уже висвітлені у науковій, науково-популярній, історико-краєзнавчій літературі¹.

Дослідники використовували з цією метою різні джерела, у яких була інформація про митця, зокрема пресу. Однак не вся інформація з цього виду джерел була введена у науковий обіг, зокрема з німецькомовної преси і т.зв. московфільської. До того ж та її частина, що використовувалася у радянські часи, трактувалася дещо однобоко, тенденційно.

У статті ставиться завдання дати короткий огляд тієї інформації, що містилася в окремих буковинських газетах про художника М.І.Івасюка впродовж 1886–1902 рр. Тобто за роки навчання і перші роки його діяльності на Буковині як художника після завершення навчання. Наведені у статті повідомлення буковинської преси можуть бути використані тими, хто поглиблено досліджує його життєвий і творчий шлях.

Можна з певністю стверджувати, що найбільше інформації про художника надавала українська газета «Буковина», започаткована у 1885 р. під редакторством Ю.Федьковича. Уже наступного 1886 р. у номері за 13 (тут і далі н.с.) жовтня вміщено повідомлення про М.Івасюка як «ученика малярської академії». Але повідомлення стосувалося фактично його брата Василя, який 1880 р. закінчив реальну школу (гімназію), не мав коштів для подальшого навчання у вищому навчальному закладі, а тому пішов працювати вчителем у 6-класній хлопчачій школі по Семигородській (нині Головна) вулиці з німецькою мовою навчання, а українська, румунська, польська мови вивчалися там як предмети. Однак у зв'язку з упередженим ставленням до нього як українця з боку директора Августа Флаша через 4 роки покинув цю школу. За допомогою художника Юстина Пігуляка та інших українських діячів продовжував навчання у вищій школі. Повідомлення закінчувалися оптимістично: «Але Русь (тобто українська частина Буковини. – Авт.) споглядає з надією на нього (Василя Івасюка. – Авт.) і його брата Миколу «ученика (Віденської) малярської академії»².

У номері за 19 грудня 1889 р. «Буковина» вперше згадала про основну його картину, над якою він працював уже кілька років. «Академічний маляр п. Івасюк, – писала газета, – виготовив шкід (ескіз.-Авт.) хорошого образу: Хмельницький повертає із битви..., котрий задумує виготовити в великім об'ємі». Далі повідомлялося, що в даний час Івасюк відбуває однорічну службу у війську у Відні, а потім продовжить навчання у художній академії у Мюнхені. І знову редакція висловила своє ставлення до земляка: «Желаємо якнайкращого успіху нашому многонадійному артистові» (художнику. – Авт.)³. Із повідомлень «Буковини» тодішні читачі могли оперативнo слідкувати за

успіхами «буковинського русинського студента Віденської академії штук художніх» (мистецтв. – Авт.), тобто М.Івасюка, бо все, що було ним намальовано, редакція газети намагалася швидше повідомити як новинку.

Незмінно повідомлялося про нові картини на козацьку тематику. У номері за 14 серпня 1890 р. повідомлялося, що М.Івасюк «намалював олійними фарбами історичний скіц «Хмельницький по битві під Зборовим в серпні 1649 року». Дається опис картини: Хмельницький після перемоги над польським військом разом із старшиною оглядає козацьке військо, а також ту козацьку чернь, «що з усіх сторін України-Русі прибула ему на поміч і радісно вітає свого освободителя батька Хмельницького. Цей ескіз Івасюк має намір збільшити на великій картині. А поки що він передав його проф. Ол.Барвінському у Львові, а менший знімок з нього виготовлений у книзі «Історія Русі», яку товариство «Просвіта» мало видати за кілька тижнів»⁴.

З осені 1890 р. М.Івасюк поступив на навчання у Мюнхенську академію мистецтв, але для цього потрібні були кошти як за саме навчання, так і на засоби для малювання, зрештою на проживання. Він знав, що у щорічних бюджетах Буковинського крайового сейму є статті видатків на підтримку здібних студентів, науковців. Тому неодноразово звертався до буковинських властей по допомогу. Одне з таких прохань він через депутата Єротея Пігуляка (брата художника Юстина Пігуляка, з яким М.Івасюк підтримував добрі стосунки) передав на розгляд Буковинського крайового сейму у листопаді 1890 р. і у грудні того ж року, за повідомленням газети «Буковина», він отримав таку допомогу у сумі 200 флоринів. Тож М.Івасюк мусив виправдовувати таку підтримку⁵.

Менше як через рік газета «Буковина» повідомляла 17 вересня 1891 р.: «Николай Івасюк, наш артист – маляр получив від академії штук красних в Монахові (Мюнхені. – Авт.) диплом похвальний», тобто похвальну грамоту, а поки що перебуває у Федоровича, відомого руского (українсько-го) мецената у с. Вікно в Галичині»⁶.

Можливо, М.Івасюк звертався про допомогу до крайової влади і у 1891–1893 рр. У газеті «Bukowiner Rundschau» («Буковинський огляд») за 23 січня 1894 р. виявлено інформацію про те, що крайовий сейм 23 січня 1894 р. розглянув петицію, передану депутатом С.Смаль-Стоцьким, про надання допомоги буковинському студенту Мюнхенської академії мистецтв М.Івасюку для завершення навчання у цьому закладі. Трьома днями пізніше, тобто 26 січня 1894 р. цю інформацію подала також згадувана газета «Буковина»⁷. Наслідки невідомі.

У серпні 1894 р. він передав Українському народному дому у Чернівцях намальований ним портрет відомого педагогічного і громадського діяча, інспектора українських шкіл Кіцманського повіту Омеляна Поповича, про що повідомила газета «Буковина» у номері за 26 серпня 1894 р. При цьому

додала, що у цьому народному домі уже висіли портрети В.Продана, Ю.Федьковича, Данила Млаки (С.Воробкевича), С.Винницького, виконані Ю. Пігуляком⁸.

У номері за 1 лютого 1895 р. «Буковина» знову повідомила про необхідність допомоги М.Івасюку, що на цей раз взялося за цю справу українське товариство «Руська школа» у Чернівцях, яке внесло в Буковинський сейм прохання (заяву), щоб той виділив допомогу «Николаю Івасюку студенту академії sztuk красних в Монахові на докінчене наук»⁹.

Нам невідомо, які були наслідки цього прохання у 1895 р. Чекання було довгим, тому М.Івасюк звернувся про допомогу до Львівського товариства «Просвіта», яке в жовтні 1895 р. надано йому стипендію ім.Т.Шевченка¹⁰. А сейм, очевидно, переніс вирішення питання про допомогу М.Івасюку на 1896 р. Принаймні, за повідомленням газети «Czernowitzer Zeitung» за 25 січня 1896 р., а газети «Буковински Вѣдомости» за 9 лютого того ж року, Буковинський сейм для надання такої допомоги, якої просили кілька художників, влаштував конкурс їхніх робіт. Художники виставили свої картини і ескізи. Прислав свою незавершену, але чудову картину «Молода мати під соняшником» і М.Івасюк. Усі, хто бачив цю картину, були в захопленні, вона перемогла на конкурсі, а Івасюку було виділено субвенцію в сумі 500 фл.¹¹ (Для порівняння: чиновник найнижчого XI рангу в Австрії отримував на рік 600–800 фл). Одержав М.Івасюк допомогу і в 1897 р.¹²

Тривале навчання М.Івасюка у Віденській і Мюнхенській академіях мистецтв (1890–1897) дещо віддалили облаштування його особистого життя. Тож лише у 32 роки він одружився у кінці серпня 1897 р., обвінчавшись у Мюнхені з Цецілією Юнг (німкеню), про що повідомляла газета «Буковина» у номері за 4 вересня 1897 р., додаючи в кінці, що «цими днями він прибуває в Чернівці»¹³.

«Цими днями» не вийшло, а десь у першій половині грудня того ж 1897 р., про що досить широко інформувала московфільська газета «Буковински Вѣдомости» (виходила сумішно російською і українською мовами) у номері за 19 грудня 1897 р. Повідомлялося, що М.Івасюк як художник уже досить відомий, репродукції його картин були вміщені у німецьких ілюстрованих газетах. Зокрема, у газеті «Über Land und Meer» («Через землю і море») було вміщено картину М.Івасюка «Козак коня напуває», яка приємно вражає не лише технікою виконання, але також і оригінальністю композиції. Повідомлялося, що художник черпає тематику своїх картин з сучасного життя народу, або з історії козацтва, подвигів Б.Хмельницького. Нагадувалося, що М.Івасюк і далі малює у промисловому музеї (нині – приміщення «Укрсоцбанку», вул. Міцкевича, 2) величезну (24 кв.м) картину «Вїзд Б.Хмельницького в Київ» у 1649 р. і, можливо, закінчить її у липні 1898 р. Тепер образ сей ледво лише начатий, но видимы уже майже все

фигуры и делает он величезне впечатление. Артист (художник. – Авт.) уловил сей момент, в которим въехавшего после победоносних воен торжественно в Киев Богдана Хмельницкого витают у ворот Софийского собора и благословляют Иерусалимский патриарх и Киевский митрополит с численным духовенством. Богатирь – Богдан на хорошем сивом арабском коне, окруженный своею дружиною, а по обоим сторонам стоят с открытыми головами мещанство и селяне. Вдали виднеется панорама Киева. Безсомненно, що образ сей будет по выконченью единственного в своем роде апотеозу богатырского нашего гетьмана».

Далі, писала газета, що до створення цієї картини його спонукав російський художник І.Ю.Рєпін. На закінчення висловлювалися радість і побажання: «Нас сердечно тешит, что г. Івасюк повернул на родину, а мы желаем ему от души, чтобы талант его нашёл всестороннюю поддержку...»¹⁴

6 січня 1898 р у газеті «Буковина» відгукнувся на цю подію Л.В.Турбацький, сповіщаючи, що художник М.Івасюк разом з дружиною прибули в Чернівці. Автор повідомляв, що М.Івасюк повернувся на батьківщину, заснував у Чернівцях по вул. Новий Світ, 38 (нині вул. Т.Г.Шевченка) приватне ательє, а у приміщенні промислового музею працює над картиною «Вїзд Богдана Хмельницького в Київ». Дается короткий опис цієї картини, яку художник з часом має намір виставити у Львові і Києві. Подано тут також опис ескізу картини «Хмельницький під Зборовим». Зазначається, що художник працює над картиною «Весна любові», що особливо талановито він малює портрети в техніці пастелі.

Л.Турбацький розцінює повернення М.Івасюка на батьківщину як героїчний вчинок, а картини його («Хмельницький під збродом», «При (біля. – Авт.) криниці», «Вечір», «Дилія») є такі, що служать народу. Він наш широко-народний артист (художник), – писав далі Л.Турбацький, – що не пішов служити чужим богам, тож і обов'язок наш его спомогати. Він закладає (засновує. – Авт.) тепер школу малярства і рисования і портретує, тож і в обох напрямках треба його підпомогти по справедливости. Се наш народний обов'язок». У цих словах – переконлива прихильність громадськості Буковини до свого талановитого земляка, який на відміну від інших ловців щастя, пов'язав свою долю з Буковиною¹⁵.

У січні і лютому 1898 р. М.Івасюк знову звертався до крайового сейму по допомогу для завершення картини «Вїзд Богдана Хмельницького в Київ» і, за повідомленням газети «Буковински Вѣдомости», отримав 300 фл.¹⁶

Навесні 1899 р., як повідомляла «Буковина» 26 травня, «Буковинська православна консисторія затвердила кандидатуру М.Івасюка на посаду штатного дієцезального художника, що дало йому можливість малювати твори на релігійну тематику і мати більш сталий заробіток»¹⁷. Того ж року, 1 вересня, як засвідчила «Буковина» у номері за 6 ве-

ресня, М.Івасюк відкрив свою художню школу для дівчат, якою і сам керував¹⁸.

І ще одне повідомлення «Буковини» за 11 червня в 1902 р. З огляду на те, що М. Івасюк малював картини на історичну тематику, ініціатори заснування 7 червня 1902 р. в Чернівцях «Історичного товариства» запросили його вступити до цього об'єднання істориків, краєзнавців. Він не тільки вступив до нього, але й був обраний до керівного органу¹⁹.

Наведені окремі повідомлення буковинської преси дають певне уявлення про нелегкий перший період життя й творчості відомого буковинського художника Миколи Івасюка, про підтримку його в час навчання з боку української громадськості Буковини (зрештою, кошти, надані йому крайовим сеймом, були виділені з бюджету, який формувалася з місцевих податків з населення).

Ці повідомлення засвідчують також, що він був справжнім патріотом своєї батьківщини, залюбленим у її героїчне історичне минуле й сьогодення і талановито відтворював життя українського народу у своїх високохудожніх, оригінальних картинах. Важливо, що кращі з них були започатковані ним, як буковинським студентом, згодом як зрілим художником у буковинському краї, зокрема у Чернівцях.

Традиційний, природний потяг українських митців до Великої України, у т.ч. й М.Івасюка, обернувся дня них, також і для буковинського художника трагічно. Куля сталінського ката обірвала його життя у сумнозвісному 1937 р. у не менш сумнозвісній Биківні.

¹ Жуковський А. «Історія Буковини – Частина друга після 1774 р. / А.Жуковський – Чернівці: Час, 1993; Матвіїшин Г.Я. Художнє життя Чернівців / Г.Я.Матвіїшин // Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої письменної згадки про місто) / [Кол. монографія]. В.М.Ботушанський, С.В.Біленкова, О.В.Добжанський та ін. За заг.ред. В.М. Ботушанського – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – С.469.476.484, 485; Ї ж. Автор найвідомішого полотна про Богдана Хмельницького народився на Заставнівщині / Г.Я.Матвіїшин – Доба. – 2006. – 5 січ.; Ї ж. В'їзд Богдана Хмельницького в Київ в контексті академічної школи живопису Мюнхена кінця ХІХст. / Г.Я.Матвіїшин // Питання історії України: 36.наук.статей / На пошану проф. Василя Ботушанського. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – Т.8. – С.301–304; Буковина: історичний нарис / Відп.ред. В.М. Ботушанський – Чернівці, 1998; Буковина: Визначні постаті: 1774–1918. Біографічний довідник / Автор-упор. О.М.Павлюк – Чернівці: Золоті литаври. 2000; Богайчук М. Івасюк Микола Іванович / М.Богайчук // Літературно-мистецька Буковина, 2005. – С.105–106; Шендеровський В. Розстріляний у сталінських катівнях / В.Шендеровський / Буковина. – 2002. – 10 лип.; Середюк І. Немеркнучі полотна. Нотатки про виставку творів М.І.Івасюка у Львові / І.Середюк // Радянська Буковина. – 1966. – 11 січ. – С.3; Його ж. Дружба двох митців / І.Середюк // Весвіт. – 1965. – № 10. – С.40–42; Його ж. Реалізм творчості Миколи Івасюка / І.Середюк // Тези доповідей Міжвузівської ювілейної наукової конференції, присвяченої 25-річчю возз'єднання Північної Буко-

вини з Українською РСР (21-25 вересня 1965р.) – С.93–95; Семчишин О. Історичні картини М.Івасюка на тлі суспільно-політичних подій в Галичині кінця ХІХ – початку ХХ ст. / О.Семчишин // Вісник ЛІАМ. – Львів, 1999. – Вип.10. – С.121–127.

² Буковина. – 1886. – 13 жовт.

³ Буковина. – 1889. – 19 груд.

⁴ Буковина. – 1890 – 14 серп.

⁵ Буковина. – 1890. – 20 лист. 18 груд.

⁶ Буковина. – 1891. – 17 вер.

⁷ Bukowiner Rundschau. – 1894.–23 січ.; Буковина. – 1894. – 26 січ.

⁸ Буковина. – 1894.– 26 серп.

⁹ Буковина. – 1895. – 1 лют.

¹⁰ Буковина. – 1895.– 16 черв.

¹¹ Czernowitzer Zeitung. – 1896. – 25 січ.; Буковински Вѣдомости. – 1896. – 9 лют.

¹² Буковина. – 1897. – 24 лют.

¹³ Буковина. – 1897. – 4 вер.

¹⁴ Буковински Вѣдомости. – 1897. – 19 груд.

¹⁵ Буковина. – 1898. – 6 січ.

¹⁶ Буковински Вѣдомости. – 1896. – 3 січ., 13 лют.

¹⁷ Буковина. – 1899. – 26 трав.

¹⁸ Буковина. – 1899. – 6 верес.

¹⁹ Буковина. – 1902. – 11 чер.

Василий БОТУШАНСКИЙ,

Олег БОТУШАНСКИЙ

(Черновцы)

ИМЯ ХУДОЖНИКА НИКОЛАЯ ИВАСЮКА НА СТРАНИЦАХ БУКОВИНСКОЙ ПРЕССЫ (1886–1902 гг.)

В статье сделан обзор и дана краткая характеристика материалов буковинской прессы за 1886–1902 гг., в которых сообщалось об учёбе в художественных академиях Вены и Мюнхена и начале деятельности как художника Николая Ивасюка, уроженца Буковины. Подчеркнуто значение этих материалов как источника для изучения жизненного и творческого пути мастера.

Ключевые слова: Николай Ивасюк, Буковина, Черновцы, Вена, Мюнхен, учёба, академия, художник, помощь, сейм, картина.

Vasyľ BOTUSHANSKYI,

Oleg BOTUSHANSKYI

(Chernivtsi)

THE NAME OF THE ARTIST MYKOLA IVASYUK ON THE PAGES OF THE BUKOVINIAN PRESS (1886–1902)

The article provides an overview and brief characteristics of materials in Bukovynian press during the period from 1886 to 1902. The main attention was focused on Mykola Ivasyuk studying in the art academies of Vienna and Munich and his early activity as an artist. These materials were very significant as a source in studying of Mykola Ivasyuk's life and career.

Keywords: Mykola Ivasyuk, Bukovina, Chernivtsi, Vienna, Munich, studies, Academy, the artist, help, the Sejm, picture.